

МЕТОДОЛОГІЯ ПРАВА

Костицький М. В.,

доктор юридичних наук, професор,
член-кореспондент Національної
академії педагогічних наук України,
академік Національної академії
правових наук України, заслужений
юрист України

**ЛОГІКА ЯК МЕТОДОЛОГІЯ НАУКОВОГО
ПІЗНАННЯ (ЗОКРЕМА В ПРАВОВИЗНАВСТВІ)**

Надано визначення методології, методики, методу. Розкрито особливості становлення та розуміння логіки як «другої» методології. Виділено важливі сторони логічного пізнання дійсності. Запропоновано усвідомлення логіки як основної методології пізнання державно-правових явищ і процесів.

Ключові слова: методологія, логіка, пізнання, правознавство, діалектична логіка, логічні прийоми й методи.

Предоставлено определение методологии, методики, метода. Раскрыты особенности становления и представления логики как «второй» методологии. Выделены важные стороны логического познания действительности. Предложено видение логики как основной методологии познания государственно-правовых явлений и процессов.

Ключевые слова: методология, логика, познание, правоведение, диалектическая логика, логические приемы и методы.

It's given the definition of the methodology, methodic, method, it's showed the particularities of the introduction and the becoming of logics as a «second» methodology, it's marked the important sides of the logic gnosys of the reality, it's offered the seeing of logics as a main methodology of gnosys of the state-legal events and processes.

Keywords: methodology, logic, gnosys, legal science, dialectic logics, logic skills and methods.

1. На написання цієї статті мене наштотував вихід першого номера Вісника Конституційної асамблеї, у низці статей якого використано поняття «методологія». Напевно, редколегія цього часопису не відповідає за зміст матеріалів, які публікуються, тим більше, що авторами їх є відомі вчені, навіть в ранзі академіків та ще й до того члени Конституційної асамблеї. Хоча з другого боку, редакторам варто було б звернути увагу на різнобій в розумінні авторами методології. Адже названий Вісник це не просто науковий журнал, а «голос» хоч тимчасової, але надзвичайно важливої

державної інституції (правда тепер вона вже в історії) – Конституційної асамблеї, метою діяльності котрої є вироблення змін до Основоного закону держави – Конституції України.

Опубліковані у Віснику статті відображають концептуальне бачення авторами засадничих основ Конституції, гілок влади, зокрема судової, статусу і місця прокуратури в системі органів державної влади, перспективи місцевого самоврядування в країні та ін.

Але поряд з цим має місце неоднакове розуміння методології як засобу пізнання і це, на мою думку, може мати негативні наслідки для роботи цієї інституції, і думаю, що і подібних інституцій в перспективі, бо і теперішні керівники держави і її органів, і кандидати в президенти України весь час говорять про конституційну реформу.

2. Я, залишаючись прихильником поліметодологічного пізнання та рівнозначності (а не ієрархії) методологій вважаю, що від методології, звичайно, залежить як і на скільки буде пізнаний об'єкт і предмет пізнання та як його результати зможуть бути втілені в практику.

Попри постійне вживання поняття «методологія» (з потребою чи без) не тільки представники галузевих наук не здають собі труда розібратись із суттю цього терміну, але цим грішать і філософи для яких методологія, здається, мала би бути невід'ємною частиною змісту філософії як науки.

В фундаментальних роботах з філософії на Заході, зокрема в енциклопедичних виданнях поняття методологія взагалі не аналізується. Так у «Філософському словнику», заснованому Генріхом Шмідтом та виданому в Німеччині протягом 50 років більше ніж двадцятьма виданнями є декілька речень, присвячених «метод» (як способу досягнення якоїсь цілі, шляху до неї), а про методологію взагалі і не згадується.

В «Енциклопедії постмодернізму», підготовленій американськими вченими під керівництвом Чарлза Е. Вінквіста та Віктора Е. Тейлора дається вичерпний аналіз академічних дисциплін, теорій, вчень, які характеризують сучасну історичну епоху, починаючи з 50-х років ХХ ст. (як «постмодернізму»), в т. ч. філософії, психології, культурології, наукознавства та ін. його складових. В цій енциклопедії, яку готувало більше півтори сотні провідних вчених з різних галузей знань поняттям «метод», «методологія» теж місця не знайшлося. Теж можна сказати про енциклопедію «Постмодернізм», видану у Мінську за редакцією А.А. Гріцанова і М.А. Можейко, про короткий енциклопедичний словник «Соціальна філософія» виданий в Києві за редакцією В.П. Андрущенка та М.І. Горлача, чи про словник «Історія філософії» за редакцією В.І. Ярошевця та про двохтомний

«Європейський словник філософії», підготовлений професором Сорбони Барбарою Кассен та виданий в Києві в 2009 і 2011 роках.

Видається, що антиметодолізм західної науки пов'язаний з двома моментами:

1) возведення методології (власне методології марксистсько-ленінської діалектики) не тільки в ранг ідеології, але і своєрідної теології. Адже кожен вчений в Радянському Союзі і країнах соціалістичного табору, незалежно, що він досліджував (гібридизацію рослин, будову мікросвіту, органічну хімію, іхтіологію, історію, деталі машин, нарисну геометрію чи конструкцію мостів) мусив у вступній частині своїх наукових праць вказувати, що він працює в парадигмі марксистсько-ленінської методології ще й підкріплювати ці твердження цитатами з творів К. Маркса, Ф. Енгельса, В.І. Леніна чи рішень, з'їздів комуністичних партій. З одного боку це з гумором сприймалося західними вченими, а з другого – виробляло в них нехтіть до будь-якої методології;

2) другий момент пов'язаний з першим і він знайшов свою реалізацію в працях американського філософа Пола Фейєрабенда. Він стверджував, що наука (а значить і наукове пізнання – М.К.) як, соціокультурна практика є ірраціональна за своєю суттю так само, як магія, філософія, релігія. Він бачив потребу звільнення людей від «диктату науки» та зрівняння її як соціальної практики з іншими видами цієї практики (магії, міфу, релігії). В роботі «Проти методу. Начерк анархічної теорії пізнання» (1970 р.) П. Фейєрабанд стверджував, що будь-яка методологія, метод, які передбачають для вчених суворі правила, неадекватні і вони (вчені) працюють краще, коли перебувають за межами всякої влади, в т. ч. влади розуму.

Вчений вважав, що з т. з. психології наукове відкриття неможливе без віри в ідеї, чисто умоглядні, а іноді досить туманні. Небагато теорій вплинули на розвиток науки більше ніж одна метафізична, яка стверджує, що є певна субстанція, здатна перетворювати неблагородні метали в золото. Навіть якщо вона не фальсифікована, то ця теорія ніколи не верифікувалася і сьогодні ніхто в неї більше не вірить. Наука, стверджує П. Фейєрабанд, є анархічною операцією і немає таких правил і методів котрі в ході історичного розвитку науки свідомо не порушувались би. Без цього наука не змогла би прогресувати. Наукові гіпотези можуть народжуватися і за межами науки, наприклад, в міфі, філософії, снах чи індивідуальних фантазіях вченого. І пріоритету тут немає ніякого в залежності від того, в кого народилася ідея: у вченого, теолога, філософа чи ремісника. Автор стверджує, що «теоретичний анархізм» є гуманнішим і прогресивнішим, ніж його альтернативи (монометодологія і її рамки – М.К.), що спираються на закон і порядок. Може бути створена традиція пізнання, яка підтримується

за допомогою суворих правил і до певної міри вона може бути успішною. Але чи бажаним є підтримання такої традиції і заперечення і відкидання всього іншого? Чи можуть і повинні бути передані їй (традиції, методології – М.К.) всі права, монополія у сфері пізнання так, що будь-який результат отриманий за допомогою іншої методології був би відкинутий? Тут має бути однозначна відповідь – рішуче «ні»! [1; 2].

Ще однією особливістю «методологічного анархізму» П. Фейєрабенда є те, що він підкріплюється свідченнями вчених, які визначають значення естетичних критеріїв в формуванні наукових суджень, гіпотез, теорій чи в конструюванні (від пілососів до космічних ракет). І в математиків, фізиків, інженерів-конструкторів визнається неписане правило: якщо формула, гіпотеза, теорія «красива», то вона правильна, якщо сконструйований прилад, апарат естетичний, то він буде функціонувати (їздити, літати, плавати і т. п.).

Відомий фізик-теоретик Р. Пенроуз з цього приводу висловлювався так, що значення і смисл раптового осяяння дуже тісно пов'язані із естетичними властивостями. У красивій ідеї більше шансів виявитися правильною, ніж у некрасивій.

З огляду на сказане є важливим визначити: чи потрібна методологія взагалі, і чим вона представлена в сучасній науці (технологією пізнання, логікою, філософією тощо).

3. Як вже вказувалось вище, автор не заперечує потребу методології. Однак необхідно відмовитися від ієрархії методологій (філософська, загальнонаукова, конкретно-наукова) і методології слід «розташовувати» по горизонталі, використовувати і конструювати їх має вчений за власним вибором [3, 10]. Це може бути натурфілософська, позитивістська, діалектична, психоаналітична, синергетична чи інша методологія. Вчений не може «зашорювати» себе якоюсь однією методологією, а може використовувати методи з різних методологій, тобто, методика конкретного наукового пізнання може виглядати як мозаїка методів. Методологія як учення необхідна, насамперед, вченому для розвитку наукового світогляду і, вчений не обов'язково мусить бути «правовірним» натурфілософом, позитивістом, діалектиком, психоаналітиком, синергетиком тощо. Нехай спочатку така «власна» методологія виглядає як мозаїчна еkleктика, але при достатньому доопрацюванні вона може стати «естетичною» світоглядною системою даного конкретного вченого який досліджує даний конкретний предмет дійсності. Хоч може бути ситуація, коли вона (методологія) і не досягне рівня стрункої світоглядної системи. А можливо це і не потрібно у всіх без винятку випадків. Головне, щоб «мозаїка методів» дала конкретний теоретичний чи практичний результат. Формула «правильна» методологія дозволяє

отримати об'єктивний і істинний результат пізнання є застаріла і може виступати лише гальмом у пізнанні дійсності. Немає методологій «правильних» і «об'єктивних». Є методологія як світоглядна система кожного конкретного вченого. Тобто, вона завжди і всюди суб'єктивна.

4. Другою, після математики, чи паралельно з нею виникла і розвивалася, як методологія, логіка або формальна логіка.

Логіка як наука про закони, форми і прийоми пізнання Світу, про мову як засіб такого пізнання бере початки, як і математика, в сивій давнині. Будучи нерозривно пов'язаною в своєму генезисі з математикою вона пов'язана, також, і теоретичними способами виведення нових результатів в пізнанні, доказуванні їх з допомогою логічних прийомів та правил.

Батьком логіки як науки вважають Аристотеля. В своєму «філософському» житті Аристотель еволюціонував від ортодоксального платоніка до природничо-наукового емпіризму до природничо-наукового емпіризму та став критиком платонівської трансцендентності ідей.

Логіка у Аристотеля носить назву «аналітика». Він протиставив її діалектиці Платона (а певним чином і Сократа) та доводив стрункість і доказовість аналітики, достовірність і необхідність застосування у пізнанні аподиктичного (доказового) силісмізму за допомогою якого і можна прийти до істинного наукового знання.

Головним працями Аристотеля, присвяченими логіці є «Категорії», «Про тлумачення», «Перша аналітика», «Друга аналітика» [3].

Аристотель сформулював основні закони логіки, обґрунтував їх застосування в пізнанні, мисленні (як природному процесі), до закону виключення третього, у висловлюваннях про Буття, вчення про фігури і модуси дедуктивного умовиводу.

Якщо у Платона вихідним пунктом пізнання було поняття, то у Аристотеля – висловлювання.

В граматиці Аристотель відшукує логічні закономірності оперування категоріями і висловлюваннями.

Створивши силісмістичну теорію Аристотель заклав основи формальної логіки, яка панувала в Європейській науці аж до XIX ст. З другого боку, закладені Аристотелем основи природознавства (в рамках філософії) призвели до виділення в період Нового часу з філософії фізики, біології, астрономії і ін., а потім і самої логіки.

5. В XIX столітті все чіткіше проявляється недостатність формальної раціональності для нужд розвитку науки, для наростаючого по кількості і розширенні горизонту людського пізнання, для пізнання самої людини.

Наростає також філософська критика раціональності, раціоналізму, позитивізму які базувалися на жорсткому зв'язку логічних форм. Антилогізм характеризує кінець епохи Модерну та є невід'ємною рисою сучасного Постмодерну. В даний період з'являється ціла низка «логік»: символічна (математична), індуктивна, вірогіднісна, інтуїтивіська, конструктивна, багатозначна, моральна, релевантна, діалектична та ін.

Хоча остання бере початки від Сократа і Платона, в працях Маркса, Енгельса, Леніна, Сталіна вона набуває стрімкого розвитку, стає ортодоксальною, «єдиновірною», перетворюється в ідеологію. Марксисті ділять логіку на об'єктивну і суб'єктивну, матеріалістичну і ідеалістичну.

Діалектична логіка трактується як така, що переборює статику, «...стан спокою і нерухомості» характерні для формальної логіки, вона розкриває внутрішню суперечність предметів. Діалектична логіка вимагає йти далі ніж це робила формальна логіка. Вона дозволяє встановити всі сторони, зв'язки і опосередкування, бачити предмет у саморусі, змінах. І тільки вона дає в руки дослідника «найгостріше знаряддя пізнання об'єктивного світу» [4, 479–495].

На мій погляд в приведеному має місце змішування логіки як методології з діалектикою як методологією. Говорячи про діалектичну логіку, напевно, варто було б розкрити її суть, а тоді вже протиставляти її формальній логіці. Ще Аристотель у «метафізиці» стверджував, що логіка забезпечує однозначну відповідь «так» або «ні». А в пізнанні істини третього немає: «... все, що досягається через розмірковування (*dianoëton*) і розумом, мисленням (*dianoia*), як це ясно із визначення (істинного і неістинного), або стверджує, або заперечує – і коли воно істинне і коли неістинне: воно істинне, коли якимось пов'язує, стверджуючи чи заперечуючи; воно неістинне, коли пов'язує інакше» [5, 142]. Тобто логіка Аристотеля у визначенні істинності базується на формулі або – або.

Діалектична ж логіка основою має іншу формулу «так, ні, так – ні одночасно». Що це дає на практиці в пізнанні? (Особливо в пізнанні соціальному). В цьому логічному «бермудському трикутнику» шляху до істини не видно. Одне і те ж знання одночасно може бути і істинним, і неістинним, і істинним – неістинним одночасно?! Це вже швидше нагадує абсурд в науковому пізнанні. А на практиці: «чого изволите»?

Значний внесок у розвиток логіки зробили представники класичної німецької філософії. Вважається, що Г.В. Лейбніц зробив ідейний переворот в логіці запропонувавши її математизацію з допомогою універсальної логічної мови. Такий підхід («комбінаторне мистецтво» про яке мислитель писав ще у двадцятилітньому віці в своїй дисертації) полягав у вирішенні

завдань логічного аналізу всіх відомих понять, створенню універсальної мови символів та вироблення логічного обрахунку за чіткими правилами оперування символами. Про це, зокрема йдеться в таких його творах? Як «Логічні визначення», «Математика розуму», «Про математичне визначення силлогістичних форм», «Загальні дослідження, які стосуються аналізу понять та істин» та ін. [6].

Лейбніц сформулював закон достатньої підстави додавши до аристотельських законів тотожності, виключення протиріччя і виключення третього ще й четвертий закон.

І. Кант вказував, що формальна логіка з часів Аристотеля не зробила ні кроку вперед ні кроку назад і що вона не має відношення до відкриття нових істин і розширення знання. Він розробляв трансцендентальну логіку предметом якої виступали додослідові апіорні форми свідомості. І. Кант визнає чотири закони логіки, хоч і має дещо специфічне їх розуміння [7].

Г.В.Ф. Гегель, даючи характеристику логіки Аристотеля вказував, що вона є основою формальної логіки і в часи середньовіччя (тобто майже тисячу років) нею займалися переважно схоласти. Гегель критично ставився до спроб Лейбніца віднайти адекватні методи дослідження мислення та з сарказмом писав, що ці пошуки крім значної методичності з арифметичної точки зору нічим не відрізняються та мало чим уступають безсмысленності. Критикував він і кантівський формалізм та систему формальної логіки в цілому і замість неї, як засіб (методологію) пізнання запропонував логіку діалектичну [8].

Марксизм – лєнінізм – сталінізм заперечує роль логіки як самостійної науки, яка, як вказувалось, виділилася з філософії до ХІХ ст.

6. Як дисидентство по відношенню до діалектичного і історичного матеріалізму (який замінив філософію в радянський час) в 1952 р. молодими вченими-філософами в Московському університеті на філософському факультеті був організований Московський логічний гурток. Організаторами його і активними учасниками були фронтовики Олександр Зінов'єв, Евальд Лєнєков та представники покоління, яке пережило війну: М. Мамардашвілі, Г. Щєдривицький, Б. Грушин та ін. Тобто люди загартовані, не боязливі та зі значним життєвим досвідом. Вони не були задоволені викладанням філософських дисциплін, які читали здебільшого «красные професора» (люди без глибоких знань та з поверховою освіченістю), догматики і схоласти. В 1957 р. вказаний гурток був трансформований в Московський Методологічний Гурток (по російськи ММК). Лідером його став Г. Щєдривицький, а інші учасники ММК «... пішли своєю дорогою» (за словами Щєдривицького). Члени гуртка готували реферати, які пізніше

ставали науковими статтями і монографіями та були присвячені логіці і методології науки. Вони почали з критичного переосмислення методології К. Маркса і вже в 50-х роках захистили кандидатські дисертації: О. Зінов'єв дисертацію, присвячену методу сходження від абстрактного до конкретного в «Капіталі» К. Маркса, Е. Ільєнков – питанням діалектики в роботі К. Маркса «до критики політичної економії»; почалися дослідження історичного і логічного методів Г.В.Ф. Гегеля (М. Мамардашвілі), логічний метод Аристарха Самоського (Г. Щедровицький) і ін.

Члени гуртків розділяли діалектичну і формальну логіку, пов'язували пізнання із мисленням, а останнє з логікою та мовою. Логіка ж трактується не як закон, а як набір інструментальних дослідницьких засобів (органон). Наявні в філософії до тих пір засоби пізнання, включаючи логіку і діалектику (які були «затверджені» офіційно) виявилися, на думку гуртківців, непридатними. Зокрема, непридатними вважав О. Зінов'єв терміни «філософія», «ідеологія», «методологія», «світогляд» оскільки вони неоднозначні, погано визначені, виражають небажану асоціацію [9]. Автор стверджує, що в ХХ ст. стався великий перелом в соціальній реальності і всі попередні вчення стали непридатними для його пояснення і втратили смисл. Терміни вимагають переорієнтації на логічну обробку та дослідження мови.

Можна стверджувати, що філософи з МЛГ, а потім ММГ відкидали матеріалістичну діалектику і марксистсько-ленінську філософію, заміняли її на логіку, возводячи останню в ранг філософії. При цьому мислення трактувалося не як статика, а як історична діяльність, структура знання – це тимчасово зафіксована діяльність мислення, логічний аналіз повинен суміщатися із змістовним та процедурним аналізом знання і наукового мислення; логіка ж має стати емпіричною наукою і досліджувати наукові тексти, а предметом дослідження мають бути прийоми і способи мислення.

Віховим в розвитку філософського дисидентства в СРСР став 3-й симпозіум по логіці і методології науки, який відбувся у м. Томську в 1963 р., на якому був закладений новий напрямок у філософії і психології – теорія процесу мислення як діяльності, пізнання як мисле-комунікації, образ певних об'єктів, як фіксоване знання. А в перспективі це знайшло своє застосування в організаційно-діяльнісних іграх.

Вказане філософське дисидентство розвивалося локально і не мало широкого поширення не лише в науці, але навіть у філософії.

Ортодокси з філософського факультету МДУ організували в 1953–1954 роках всеросійську дискусію про функції і призначення логіки в системі наук та про функції філософії. Сторонами в дискусії

були діалектики і формальні логіки. Оскільки «діалектики» фактично програли дискусію (а це були, як вказує Г. Щедрицький малограмотні, неповажні спеціалісти, які діяли за формулою «чого изволите?», а молоді «нахальні і самовпевнені», (ну і, звичайно, талановиті) філософи доводили, що логіка (формальна) може бути методологією. Дисиденти опиралися на формулу В. Леніна про тотожність теорії пізнання, методології і логіки а ортодоксам не було що цьому протиставити.

Пізніше Г.Щедрицький переходить до «живої» методології – організації та проведення організаційно-діяльнісних ігор як самовідтворювальної форми міждисциплінарної колективної комунікації. При цьому виглядало, що методологія є не лише вченням про засоби і методи мислення і діяльності, а форма, організація і «рамка» мислення і життєдіяльності людей. Головним в цьому було те, що методологію не можна було завчити, передати від одного до іншого, її можна було тільки «виросити» включаючи суб'єктів пізнання в нову для них сферу методологічної мислєдіяльності, забезпечуючи їм повну і цілісну життєдіяльність. Таке міркування вченого висловлене в 1983 р. підвело ризику під тридцятилітньою діяльністю спочатку МЛГ, а пізніше ММГ. Г. Щедрицький вказував, що ММГ не тільки виробляв концептуальні і операціональні засоби і методи, ставив і вирішував методологічні проблеми і завдання, але й вийшов на проблему процесуальної, а не канонічної методології, методологічної творчості окремого дослідника чи колективу вчених [10].

7. Еволюція поглядів має місце і в інших вчених, які починали з логіки науки в ММГ. Так, в основній і певним чином підсумковій праці «Стріла пізнання», яка вийшла вже після його смерті, Мераб Мамардашвілі писав, що якщо взяти теоретико-пізнавальне дослідження, в руслі так званої логіки науки чи аналізу структур фізичних теорій, то побачимо, що аналізуються наявні поняття, експліковані в рамках самого же способу побудови цих понять, але взяті вже як зрозумілі і обґрунтовані філософом, який бачить в них ідеальності мислення, які пояснюються в рамках певного світогляду. Іншими словами те, що називається «теорією пізнання» чи «методологією», виявляється просто додатковою роботою до вже зробленої. Фізик чи біолог своє пізнання будує на поняттях своєї науки і йому не має потреби говорити про логічні чи гносеологічні властивості свого дослідження. Тут має місце парадокс, коли для філософського пояснення фізичного, біологічного і ін. дослідження приходять методолог, який виявляє сутнісні та приховані в фізичних, біологічних теоріях моменти. Методологія при цьому якби відділяється від філософії та стає частиною фізики, біології і ін. науки. Ідеальним є варіант коли визначні фізики, біологи і ін. вчені є і видатними філософами. Тоді не потрібно «приходу» ніяких

методологів. В цьому сенсі теорія пізнання не є теорією, вона не описує ніяких подій, вона лише експлікує зміст, який міститься всередині подій, але самі події не виділяє. Не може бути правил, законів пізнання, які мають вселенський чи універсальний характер; закони як необхідні відношення витікають із природи речей які виявляються в дослідженні, а потім і описуються [11].

8. Як вже вказувалось логічна методологія, логіка дає змогу виводити одні знання з інших, з правил визначення понять. В теперішній час правила щодо вироблення логічних норм розмірковувань, доказування і визначення все більше ув'язуються із сучасною математичною логікою. Хоча, не відкидається і класична формальна логіка. Власне, ця логіка і її методи дають змогу розкрити внутрішні ознаки пізнання, зв'язки його елементів, їх взаємодію. Результатом застосування логіки як методології є розчленування цілісного предмету на складові частини, вивчення їх, зокрема властивостей і зв'язків, місця в системі. Пройшовши цей стан пізнання розчленовані і досліджені частини предмету (як цілого) знову об'єднуються. При цьому знання про предмет вже є більш повним і якісним. Приведене стосується таких логічних прийомів і методів як *аналіз* и *синтез*. Це найбільш прості, але і найбільш ефективні логічні методи пізнання. Крім цього в пізнанні застосовуються такі логічні методи як індукція і дедукція, абстрагування, моделювання, сходження від загального до конкретного і від конкретного до загального тощо.

В юриспруденції, як її теоретичній, так і практичній частинах є поширені розмірковування про «метод юридичної науки», «метод правового регулювання», «метод юридичного пізнання», «юридичний метод» пізнання, «формально-логічний метод» (як юридичний), інше. Методологія юридичної науки (чи юридичного пізнання) подається як трьох- чи чотирьохступінчаста піраміда, яка складається з філософських (філософсько-світоглядних), загальнонаукових, конкретно наукових (спеціально наукових) – в трьохчленній структурі, або ще й четверта ступенька – дослідницькі (як емпіричні та теоретичні). Виникає слушне запитання, якщо є окрема група дослідницьких методів, то, що попередні (філософські, загально і конкретно наукові методи не є дослідницькими? А якщо вони не дослідницькі (та пізнавальні) то які?!

Ще раз повторюю, що ніякої піраміди методів, і методологій пізнання (і дослідження) в юриспруденції немає. Розмірковування на цю тему не що інше як схоластика і словесні спекуляції. Юриспруденція не має власне своїх методів пізнання чи методологій. Вона запозичує як методи і методології інші вже отримані і розроблені системи знань, теорій, концепцій. І головною серед них є логіка і логічна методологія. Звичайно можна запозичити чи привласнити «чуже» і стверджувати, що це є твоє

власне. Юриспруденція від «низу» до «верху» побудована на формальній логіці. Ця ж логіка є основною методологією юриспруденції, а логічні методи є головними в науковому пізнанні теоретичному і практичному дослідженні. Без формальної логіки юриспруденція стає «карточним» будиночком, який розвалиться при найменшому подиху критики. Чи це добре, чи погано? Напевно ця етична діада тут недоречна. Так є! Юриспруденція з споконвіку базується на формальній логіці і нею ж користується в юридичному пізнанні. І іншого просто немає. А використання філософських, психологічних, соціологічних методів в юриспруденції носить похідний, вторинний характер.

Поряд з логікою першорядне значення для юридичного пізнання має лінгвістика як методологія і її методи та пов'язана з лінгвістикою герменевтика. Але про ці останні можна вести мову вже в рамках іншої наукової розвідки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Файерабенд П. Аналітичний показник // Філософія: Хрестоматія (від витоків до сьогодення) : [навч. посіб.] / за ред. Л. В. Губерського. – 2-ге вид. стер. – К. : Знання, 2012. – 621 с.
2. Файерабенд П. Против методологического принуждения // Філософія. Природа, проблематика, класичні розділи: Хрестоматія : [навч. посіб.] / за ред. Г. І. Волинка. – К. : Каравела, 2010. – 464 с.
3. Аристотель. Сочинения : в 4 т. / под ред. З. Н. Миколадзе. – Т. 2. – М. : «Мысль». – 1978. – 687 с.
4. Спиркин А. Диалектический материализм / А. Спиркин // Философская энциклопедия : в 5 т. Т. 1. – М. : Госнаучиздат «Сов. энцикл.». 1960. – 504 с.
5. Аристотель. Метафизика / Аристотель // Сочинения : в 4 т. Т. 1. – М. : Мысль, 1976. – 550 с.
6. Лейбниц Г. В. Сочинения : в 4 т. / Г. В. Лейбниц. – Т. 3. – М. : Мысль, 1984. – 734 с.
7. Кант И. Ложное мудрствование в четырех фигурах силлогизма / И. Кант // Сочинения : в 6 т. Т. 2. – М. : Мысль, 1964. – 511 с.
8. Гегель Г. В. Ф. Наука логики : в 3 т. / Г. В. Ф. Гегель. – Т. 1. – М. : Мысль, 1970. – 501 с.
9. Зиновьев А. Фактор понимания / А. Зиновьев. – М. : Алгоритм ; Эксмо, 2006. – 528 с.
10. Щедровицкий Г. П. Перспективы и программы развития СМД методологии / Г. П. Щедровицкий // Философия. Наука. Методология. – М. : Шк. культ. полит, 1997. – 556 с.
11. Мамардашвили М. К. Стрела познания. Набросок естественноисторический гносеологии. – М. : Шк. «Языки рус. культуры», 1996. – 303 с.